

Месечен извештај на Хелсиншки комитет за човековите права во Република Македонија, ноември, 2010

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Слободата на информирање не треба да се линчува! Слободата на говорот не е за продажба! - Кампања за формирање на омбудсман за медиумите.

Македонското општество веќе дваесет години преживува една мачна „транзиција“ кон демократија и пазарна економија. Оваа болна бесконечна транзиција остави длабок печат и на медиумите и на слободата на информирање и изразување.

Комбинација на старите проблеми и новите трендови со слободата на изразувањето и информирањето во Македонија, денес се манифестираат со тенденција на опаѓање и деструктивност во областа на ова човеково право.

Последен во низата упади во медиумите од страна на државата се случи во приватната А1 Телевизија, кога по настаните на 25 ноември, пред да ја заврши внатрешната истрага за полициската интервенција, Министерството за внатрешни работи упати јавно соопштение во кое на граѓаните им понуди правни совети за поведување постапка против Телевизијата. Ова е настан без преседан во кривката демократска историја на Република Македонија, кој доколку не се осуди, може да предизвика несогледиви последици по слободата на медиумите и јавно искажаниот збор. Сметаме дека премолчувањето на тоа соопштение и на целата полициска акција е застанување на страната на МВР, односно на страната за директно застрашување и обид за замолчување на еден медиум. (<http://www.moi.gov.mk>). За тоа соопштение е директно одговорна министерката Гордана Јанкуловска која никако не може да се амнестира. Нејзиното неприсуство на Постојаната анкетна комисија во Собранието само уште појасно ја покажува дрскоста на министерката, но е и одраз на моќната позиција на МВР, на кое, демек, ништо не му може ниту Собранието. Овој случај е тест и за балансот на власта и на контролните механизми на практикувањето на власта во земјава.

Па така, ова сето искажано може да се сублимира во неколку најважни точки за состојбата со слободата на медиумите:

- Насилство над новинарите, неактивност на истражните органи и нивен јавен линч;
- Поведување на постапки за клевета и навреда од страна на политичари против новинари;
- Неуспех на Советот за радиодифузија да го примени законот за контролата на радио и телевизиски оператори кои грубо го нарушуваат;
- Нејасна сопственост на медиумите, што спречува идентификување на многу од актерите на ова поле и преземање на одговорност;
- Автоцензура на новинарите, а причините се како економски, така и политички интереси на сопствениците на медиумите;

- Различни форми на политички притисок на државата и одделни парламентарни партии;
- Силно изразени и широко распространети расизам, ксенофобија, сексизам и предрасуди кон религиозните и сексуални малцинства;
- Произволност од страна на државните органи во пристапот до информации, односно нивна затвореност и честопати селективен однос кон медиумите.

Надежта дека секоја нова власт во Македонија ќе има барем малку срам и самоиницијативност и ќе се потруди барем да ги ограничи сите горе споменати феномени, за жал бавно но сигурно умира. Праксата покажа дека сите сакаат да ја имаат контролата врз медиумите. Останува само можноста - граѓаните, односно, граѓанските организации да ги мобилизираат сите расположливи сили и чекор по чекор да се борат за да се постигнат какви било видливи, а не само статистички резултати. Потребни се конкретни механизми кои обезбедуваат право на граѓаните да добиваат и шират информации, а ваков чекор во вистинска насока би бил формирање на Омбудсман за медиумите. Секако најнапред треба неговата правна и политичка функција да дејствува во согласност со правната држава, и тој да располага со механизам кој гарантира право на граѓаните да добиваат и шират информации. Омбудсманот за медиумите треба да има, исто така, и можност да ја мобилизира граѓанската поддршка за новинарите кои се под притисок поради тоа што совесно си ги исполнуваат своите обврски.

Исто така сметаме дека освен функционирање на механизмите на самоконтрола, кои за жал во многу медиуми недоследно се почитува, би било добро да се развие широка јавна дебата за можноста од воведување законска регулатива за печатените медиуми. Сметаме дека во многу би ја подобрило ситуацијата доколку се основа Совет за медиуми или некое слично тело кое ќе биде новиот инструмент за мониторинг на медиумскиот простор, паралелно со Советот за радиодифузија. Ги охрабруваме Здружението на новинари и Независниот новинарски синдикат да иницираат јавни дебати за овие прашања.

Хелсиншкиот комитет смета дека треба да се започне општа кампања за формирање на омбудсман за медиумите! Тој, не треба да биде само произволна форма или само некоја бесконечна бирократска игра, туку омбудсманот за медиумите да е решение за настанатите проблеми и да создаде реални услови за навремена контрола и заштита на се што опфаќа слободата на информирање во Македонија.

1.2. Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост

Согласно предвидените процедури за подготвување на македонската држава и општество за процесот на евро интеграција неопходно е да се донесат повеќе стратешки документи за различни области на општественото живеење. Во овие рамки спаѓа и обврската за подготовка и донесување на Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост, која беше усвоена во Октомври 2010 година.

Во самата стратегија е наведено дека истата е изработена како документ кој ја отсликува интенцијата на Република Македонија за изедначување на степенот на

вклученост и добросостојба низ сите слоеви од општеството. Тоа би значело и заокружување на стремежот пред кој сме исправени за изградба на едно кохезивно општество во кое борбата против сиромаштијата и социјалната исклученост ќе значи постоење на безусловни “еднакви шанси и можности за сите”.

Главна стратешка цел за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија е Намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија преку подобро користење на расположливите човечки и материјални ресурси, подобрување на условите за живот, за работа и на општествените улови на сите граѓани, системско и институционално содејство во функција на побрз развој, повисок стандард и поквалитетно живеење.

Покрај изнесените мерки и предлози за секое од дефинираните подрачја, се потенцира потребата за изградба на современ концепт на однесување кон социјално исклучените лица и оформување на нов социјален модел, кој во прв план ја става личноста, а не причината за исклученоста, припадноста, дијагнозата, инвалидитетот или било која друга основа за социјална исклученост на граѓанинот.

На работилницата организирана од страна на Министерството за труд и социјална политика за продолжување на активностите поврзани со подготовката на Оперативниот план за 2011 година, претставниците на невладините организации беа известени дека не постојат посебно предвидени финансиски средства за имплементација на мерките од оваа стратегија во 2011 година.

Хелсиншкиот Комитет ја следи постапката за донесување на Оперативен План за 2011 година и се надева дека оваа Стратегија нема да остане уште една неостварена желба пресликана на хартија, само поради тоа што усвојувањето на овој документ е услов за почеток на ЈИМ процесот во Република Македонија кој е еден од есенцијалните предизвици пред кој е исправена земјата низ призмата за нејзино поскорешно евроатланско интегрирање и учество во Отворениот метод на координација.

Желбата да им се помогне на сиромашните и социјално исклучени граѓани не се гледа само преку подготовката на писмени документи и стратегии, туку преку финансиските средства кои ќе бидат издвоени од страна на државата за да се остварат предвидените мерки во таа стратегија.

1.3. Ќе се одбрани ли судството од политичките притисоци?!

Деновиве во јавноста е актуелна темата за судската одлука околу мерката притвор за обвинетиот Бајруш Сејдиу, на кого со решение на основниот суд му е продолжен притворот но решавајќи по жалба апелациониот суд го укинува притворот и го заменува со поблага мерка куќен притвор со дополнителна гаранција од 1,4 милиони евра.

Навидум една од многуте судски одлуки за притвор кои немаат никаков одек во јавноста, но не било така и тоа само затоа што не и се бендисала на Министерката за внатрешни работи, или уште пострашно на владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ?! Притоа би сакале да потсетиме дека мерката притвор е само мерка за обезбедување присуство на обвинетиот, а никако казна и затоа предметите во кој обвинетиот е во притвор треба да се решаваат со итност, за побргу да се дојде до правосилна пресуда.

По објавувањето на одлуката на Апелациониот суд за определување на куќен притвор, Министерката Јанкуловска во јавноста ја оценува истата како непринципиелна која нема да ги обесхрабри и уште додава дека МВР ќе ги преземе сите мерки што се во нивна надлежност за процесот да заврши докрај ?!

Согласно македонското законодавство, Министерството за внатрешни работи по основано сомнение за некое лице е должно да обезбеди соодветни докази за истото и потоа во вид на кривична пријава да ги предаде на Јавното обвинителство, каде завршува нивната надлежност во било кој процес на кривичен прогон.

Понатаму, по започнувањето на истражната и подоцна судската постапка надлежноста ја преземаат единствено судовите кои согласно Уставот се самостојни и независни, и судат само врз основа на Устав, закон и меѓународни акти додека за сите други е забрането било какво влијание од позиција на власт без разлика дали тоа некому му се допаѓа или не, па макар тоа било и Министерката и владејачката партија.

Оттука, нема друг начин како би се протолкувала изјавата на Министерката освен како директен упад во независноста на судството со обид да се изврши влијание на судиите и со тоа да се деградира правниот поредок и наруши поделбата на власта во истиот.

За жал ова не е првпат Министерството за внатрешни работи да излегува надвор од своите надлежности. Истото го стори и неодамна упатувајќи ги граѓаните на надлежните институции да побараат санкции за однесувањето на А1 телевизија доколку сакаат да го искажат својот револт на демократски начин, со тоа загрозувајќи ја независноста и слободата на медиумите како и слободата на говорот.

Очигледно Министерството за внатрешни работи треба да се потсети на фактот дека е дел од државната извршна власт и со тоа дел од државниот апарат кој е единствено надлежен за заштита на човековите права, наместо да се амнестира себеси а да бара одговорност од сите други чинители во државата.

Сепак, она што уште повеќе загрижува е можноста изјавите на министерката и владејачката партија да имале влијание во измената на одлуката за куќниот притвор односно враќање на мерката притвор од страна на Врховниот суд, паралелно со иницирањето на постапка за разрешување на судиите од апелациониот суд. Доколку е тоа така тоа би значело крај за поделбата на власта и претворање на судството во марионета за остварување на партиските желби што е застрашувачка закана за човековите права и правната сигурност на секој граѓанин.

Хелсиншкиот Комитет континуирано укажуваше за недозволивоста на било каков напад и мешање од позиција на власт кон судството а истото е потврдено и со годишешниот извештај на Европската Комисија за напредокот на Македонија. Затоа Комитетот повторно БАРА од органите на власта да престанат со нападите и обидите за влијание на судството како би се обезбедило почитување на правниот поредок во едно демократско општество.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Наум Милошоски од Охрид

Истата судбина која ја искусил г. Трајковски, за кој известувавме во минатите месечни извештаи[1] (<http://www.mhc.org.mk>), го снашла и друг граѓанин на Скопје, кој на ден 24 Март 2009 година бил лишен од слобода од страна на припадници на полицијата и директно однесен во КПУ Идризово, без притоа да му биде доставено веродостојна пресуда донесена од страна на судот. Од доставената документација до Хелсиншкиот комитет можеше да се види дека Наум Милошоски поднел барање за повторување на постапката. Барањето било усвоено, при што судот со Решение заведена под К. Пов. бр. 72/09 од 5 Март 2009 година дозволил повторување на постапката.

Судот упатен акт издал на ден 25 Март 2009 година, по што истиот ден од КПУ Идризово Наум Милошоски бил префрлен во КПУ Затвор Скопје – Скопје, а од каде утредента бил пуштен дома со врачено правосилно решени врз основа на барањето за повторување на постапката.

Хелсиншкиот комитет упати допис до сите релевантни државни институции. Од надлежниот суд во Скопје беше побарано да бидеме известени дали се запознаени со настанатата ситуација, за причините поради кои Наум Милошоски бил приведен и упатен на издржување на казна затвор во КПУ Идризово иако немало услови за издржување на казната[2]; за причините и правниот акт врз основа на кој бил шетан од КПУ Идризово во КПУ Затвор Скопје – Скопје од каде бил пуштен после одлежано една вечер.

Од страна на КПУ Идризово беше побарано да бидеме известени за причините поради кои Наум Милошоски бил примен од нивна страна кога на Упатениот акт стоело “Осуденикот на .... година, најдоцна до ..... да се јави во КПУ “Затвор Скопје” – Скопје, заради издржување на казна затвор.”, а врз основа на каков акт бил префрлен во КПУ Затвор Скопје – Скопје. Со истото прашање Хелсиншкиот комитет се обрати и до КПУ Затвор Скопје – Скопје.

Од страна на Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди беше побарано да бидеме известени за следните три прашања:

- како е можно лицето Наум Милошоски да бил лишено од слобода на ден 24 Март 2009 година, без притоа да постоел упатен акт за негово лишување на слобода;
- кои се причините за лишување од слобода; и
- врз основа на каков акт Наум Милошоски е однесен во КПУ “Идризово”.

На случајот добиени се известувања од страна на следните органи:

1. Надлежниот основен суд во Скопје, не известува дека упатен акт судот изготвил на 25 Март 2009 година, но не било издадено наредба за приведување на Наум Милошоски. Судот натаму во дописот наведува дека упатниот акт бил издаден “откако претходно добил сознанија дека Наум Милошоски веќе се наоѓа на издржување на казна затвор по други предмети”, па најверојатно размислил штом е веќе внатре, дај да го искористиме (н.з.).

2. Од страна на КПУ Затвор Скопје - Скопје ни потврдија само дека на горенаведениот датум Наум Милошоски бил префрлен од една затворска установа во друга затворска установа, т.е. дека го примиле во нивната установа, а утредента го испишале.

3. КПУ Идризово не извести дека лицето Наум Милошоски на 24 Март 2009 година било спроведено од страна на полицијата согласно упатен акт издаден од друг надлежен судски орган. Но, од доставената документација во прилог, а и од нивниот одговор, произлегува дека против Наум Милошоски се воделе и други кривични постапки пред друг надлежен основен суд. Правосилно завршените кривични постапки со решенија биле укинати, за едната во 2004 година било дозволено повторување, а другата во 2006 година било вратена во поранешна состојба – во жалбена постапка. Притоа истовремено (значи 2004 и 2006 година) биле донесени и решенија за запирање на постапките за извршување на казната затвор.

Гореспоменатите решенија по факс на затворската управа им биле доставени на денот на спроведувањето. Сега се поставува прашањето, дали имало потреба од ваква избрзаност и збрка од страна на судот, полицијата и затворските установи, на штета на Наум Милошоски. Апсолутно не е виновно лицето и не треба да трпи заради меѓусебна не координираност на надлежните органи.

Понатаму во дописот се наведува дека лицето Наум Милошоски било задржано до утредента кога, надлежниот скопски суд изготвил упатен акт и замолница до затворот да лицето биде префрлено во друг затвор заради издржување на казна затвор за кривична постапка, по која исто така било дозволено повторување на постапката!!!

Во конкретниот случај не е спорно дека се воделе кривични постапки против Наум Милошоски, но спорен е чинот на лишувањето од слобода и законската поткрепа за истиот чин, како и задржувањето на лицето во затвор (Идризово) без притоа да има основа. Ако биле запрени постапките за издржување на казните, врз основа на што тогаш било задржано една вечер лицето во затвор?!?!

Хелсиншкиот комитет е зачуден од незаконитоста на постапувањето на полицијата, која и пред да се изготват упатни акти најверојатно знае дека ќе ги има, па за секој случај го приведува граѓанинот.

Хелсиншкиот комитет со загриженост ја прими информацијата за “готовноста” на полицијата во вакви случаи, при немање на валиден законски основ за лишување од слобода и започнување на издржување на казна затвор (бидејќи нема упатни акти), ... а сепак лицата се лишуваат од слобода, најверојатно размислувајќи дека ќе се најде нешто за што ќе одлежи во затвор. Овој не е прв случај што полицијата во зачудувачки итна и непотребна соработка со државните органи си поигрува со судбините на граѓаните. Ова му доаѓа како народната “наведни ја главата никој не те гиба, малку крени ја истата ти отиде”.

Хелсиншкиот комитет ги повикува инволвираните државни органи повеќе да се координираат меѓу себе, а воедно да се поведе постапка за расчистување на дилемата дали воопшто имало валиден законски основ да биде приведено лицето Наум Милошоски (очигледно противправно и противзаконито), а сторителите кои избрзале во одлуките соодветно да бидат казнети.

2.2. Европската Конвенција во македонското право – Случај М.Т

Хелсиншкиот Комитет во изминатиот период беше известен за случај од кој лесно може да се извлече заклучок за тоа колку нормите од Европската Конвенција за човекови права се транспонирани во домашното право или уште повеќе во македонската судска пракса.

Имено, Основниот Суд Скопје 1 Скопје при крајот на 2009 година донел пресуда за сторено кривично дело “Тешко дело против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот”, во постапка која е започната од 1999 година, односно по скоро 10 години.

Странката на Хелсиншкиот Комитет е татко на малолетното девојче што го изгубило својот живот при сообраќајната несреќа, а кој 10 години ги посетува судовите во обид правдата да биде задоволена.

Бидејќи очигледно правото на судење во разумен рок затаило во случајот, странката се обратила до Врховниот Суд на РМ со Барање за заштита на правото на судење во разумен рок. Овој механизам е воведен за да им се овозможи на граѓаните да добијат оштета за повредата на ова право од страна на судовите во РМ, како би се избегнала потребата граѓаните да се обраќаат до Судот во Стразбур. Меѓутоа барањето на странката е одбиено како од Врховниот Суд така и од Советот на истиот суд кој решавал по жалба.

Врховниот Суд во предметот настапува со образложение дека барателот кој се јавува како оштетен во кривичната постапка, нема својство на странка и со тоа не се стекнал со својство на странка која може да истакне барање за заштита на правото на судење во разумен рок во смисла на Законот за Судовите, и поради тоа истото му е одбиено.

Неспорно е дека согласно законот за кривична постапка оштетениот не се смета за странка во постапката, како што е неспорно и дека Законот за судовите во својот член 36 ст.1 вели дека странката која смета дека надлежниот суд го повредил правото на судење во разумен рок, има право да поднесе барање за заштита на правото на судење во разумен рок до Врховниот Суд на РМ.

Но, од друга страна пак, Европската Конвенција за човекови права во својот член 6 вели секој ... има право на правично и јавно судење во разумен рок.. и има право да поднесе барање до Европскиот Суд за човекови права доколку се смета за жртва на повреда на своите права[3].

Доколку целта на измените на Законот за судови и воведувањето на механизмот пред Врховниот суд, е да се инкорпорираат слободите и правата од Европската Конвенција во домашното законодавство, тогаш во овој случај тоа е направено неуспешно поради скратување на опфатот на лица кои нејзините норми ги покриваат.

За жал, она што законодавецот го пропуштил ниту Врховниот Суд не успеал да го надополни преку својата пракса држејќи се ригидно на строго рестриктивно толкување на законските норми.

Уште повеќе за забележување е што Европската Конвенција за човекови права е директно применлива во домашното право и таа има поголема правна сила од домашните закони, што многу едноставно му овозможува на било кој Суд од земјата, духот и суштината на Конвенцијата да ги преточи во своите судски одлуки.

Сепак, поради нефлексибилноста на домашното право и Судовите, најмногу ќе изгубат граѓаните кои нема да добијат заштита и за толку очигледна и флагрантна повреда на нивното право внатре во својата земја, но затоа иронијата да биде поголема, истата ќе ја добијат во Стразбур.

Хелсиншкиот Комитет го изразува своето разочарување од ваквите решенија на Врховниот Суд и апелира до Судовите директно да ја применуваат Европската Конвенција за човековите права во своите одлуки како би обезбедиле поголема заштита на правата на граѓаните. Исто така, Комитетот го повикува и Собранието на РМ како законодавна власт да направи измени во Законот за Судовите и истиот да го прилагоди на духот на Европската Конвенција за човекови права.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Дали министерството за здравство ќе ги заштити правата на децата со оштетен слух?

До Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија се обратија родителите на неколку деца со оштетен слух кои не информираа за состојбата во која се наоѓаат и побараа помош од наша страна. Од страна на родителите бевме информирани дека е направена листа на приоритети и дека две од тие деца се оперирани и тоа со финансиски средства кои ги обезбедила ОРЛ Клиниката, а не Фондот, а останатите операции се стопирани се додека Фондот не префрли пари за истите.

Во текот на изминатиот месец, Министерот за здравство изјави дека тој ја задолжил Клиниката за уво нос и грло најитно да направи приоритетна листа за операции и според него мора да им се даде шанса на овие деца, едноставно пари за нив мора да се најдат...

Како држава – членка која ја ратификувала Конвенцијата за правата на детето, Република Македонија се обврзала на детето да му обезбеди таква заштита и грижа што е неопходна за неговата добросостојба. Врз основа на чл.3[4] од ратификуваната Конвенција предвидено е дека во сите активности што се однесуваат на децата од примарно значење се интересите на детето, без оглед на тоа дали ги спроведуваат јавни или приватни институции за социјална заштита, судови, административни органи или законодавни тела.

Правото на здравствена заштита е загарантирано во чл.23[5] и 24[6] од Конвенцијата, со кои се предвидува дека уважувајќи ги посебните потреби на детето со пречки во развојот, помош се дава бесплатно секогаш кога тоа е можно и државата мора да настојува ниедно дете да не биде лишено од правото на највисоко ниво на здравствена и медицинска заштита и рехабилитација.

Во конкретниов случај пред се мора да го имаме во предвид мислењето на стручњаците во оваа област дека: “Кохлеарните импланти можат да им помогнат скоро на сите деца кои имаат проблеми со слухот на возраст до поаѓање на училиште, и на возрасните што некогаш имале развиен говор, а потоа потполно го изгубиле слухот. Кај деца постари од 8 години и возрасни кои не биле во контакт со звукот, кохлеарен имплант може да предизвика само чувство на звук, но не и разбирање на говор. Резултат на долгите години на живот во потполна тишина е губење на способноста на

слушните центри во мозокот која создава звучна слика, а со самото тоа е трајно оневозможено разбирањето. Оваа појава се случува затоа што со стареењето мозокот ја губи својата способност во делот што треба да ги презема звуците. Од таа причина неопходно е да се направи имплантацијата што е можно порано. “

Хелсиншкиот Комитет писмено се обрати до Министерството за здравство, Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија и Клиниката за оториноларингологија, со барање да не известат за причините поради кои на овие деца се уште не им е направена потребната операција и кога истата ќе им биде овозможена.

Со оглед на тоа дека иако се работи за итен случај се уште немаме добиено одговор од ниту една од прозваните институции, Комитетот продолжува со набљудување на случајот и активно лобирање за заштита на правата на овие деца.

-----
[1] Месечен извештај за состојбата на човековите права во Република Македонија Јуни 2009

[2] На странката и било дозволено повторување на кривичната постапка

[3] Член 34 од ЕКЧП

[4] Член 3

1. Во сите активности што се однесуваат на децата од примарно значење се интересите на детето, без оглед на тоа дали ги спроведуваат јавни или приватни институции за социјална заштита, судови, административни органи или законодавни тела.

2. Државите членки се обврзуваат на детето да му обезбедат таква заштита и грижа што е неопходна за неговата добросостојба, земајќи ги предвид правата и обврските на неговите родители, законитите старатели или други поединци кои се правно одговорни за детето и ги преземаат за таа цел сите потребни законодавни и административни мерки.

3. Државите членки се грижат институциите, службите и установите кои се одговорни за грижа или заштита на децата да бидат во согласност со стандардите што ги утврдиле надлежните органи, посебно во областа на сигурноста, здравјето, бројот и подобноста на персоналот, како и стручниот надзор.

[5] Член 23

1. Државите членки признаваат дека детето со ментални или физички пречки во развојот треба да ужива целосен и достоин живот, во услови со кои се обезбедува неговото достоинство, се поттикнува самостојноста и се олеснува активното учество на детето во заедницата.

2. Државите членки го уважуваат правото на детето со пречки во развојот на посебна нега и ќе ја поттикнуваат и обезбедуваат помошта на детето кое за тоа ги исполнува условите и оние кои се одговорни за грижење за него, а за која е поднесено барање, зависно од расположивите средства, и која одговара на состојбата на детето, и на условите на родителите или на другите лица кои се грижат за детето.

3. Уважувајќи ги посебните потреби на детето со пречки во развојот, помош во согласност со точка 2 се дава бесплатно секогаш кога тоа е можно, имајќи ги во вид финансиските средства на родителите или на другите лица кои се грижат за детето, и е така замислена детето со пречки во развојот да има ефикасен пристап и да добива образование, обука, услуги на здравствена заштита и рехабилитација, подготвување на што поцелосна општествена интеграција и личен развој на детето, вклучувајќи го културниот и духовниот развој.

[6] Член 24

1. Државите членки му го признаваат на детето правото на највисоко ниво на здравствена и медицинска заштита и рехабилитација. Државите членки ќе настојуваат ниедно дете да не биде лишено од правото на таква здравствена заштита...